

INHOUD

INLEIDING

10

Het meisje dat de wereld vijf minuten deed zwijgen 12

DEEL I: WAAR WE STAAN

14

Marinel Ubaldo raakte haar dorp kwijt	16
Vluchten uit het Paradijs	18
 Nyombi Morris – Oeganda – 24 jaar	20
 Aniek Moonen – Nederland – 24 jaar	20
De plek op aarde die het snelst opwarmt	21
De neushoorn die een kanarie is	23
Een stad zo heet als een sauna	25
 Mitzi Jonelle Tan – Filipijnen – 24 jaar	27
 Anuna De Wever – België – 21 jaar	27
De tsunami die er geen was	28
Wanneer het water op is	30
De gewichtheffer die zijn eiland ziet verdwijnen	32

DEEL II: HOE HET ZOVER IS KUNNEN KOMEN

34

De wetenschapper die CO ₂ ging meten	36
Een boerderij zo groot als een provincie	38
Een tweetonner op wielen	40
Het schip in het Suezkanaal	42
Het gevaar van het zwarte goud	44

DEEL III: WAAR WE NAARTOE GAAN

46

Het is erger dan we dachten, maar het is niet te laat	48
 Catarina Lorenzo – Brazilië – 15 jaar	50
 Yusuf Baluch – Pakistan – 18 jaar	50
Het kantelmoment	51
Waarom de klimaatcrisis heel erg oneerlijk is	53
 Ridhima Pandey – India – 14 jaar	55
 Melati Wijsen – Indonesië – 20 jaar	55
Hoe de toekomst eruit kan zien	56

DEEL IV: WAAROM ER HOOP IS

58

1. Luister naar ons

Skolstrejk för klimatet	60
Txai strijdt voor haar thuis: het Braziliaanse regenwoud	62
De piloot die niet meer wil vliegen	64
Vanessa Nakate werd van de foto geknipt	66
Het gevecht met Europa's grootste steenkoolmijn	68
Een rebel op de catwalk	70
De Chinese politie houdt niet van klimaatactivisten	72

2. In de politiek

Hoe we het gat in de ozonlaag herstelden	74
De activist die politicus wil worden	76
De wereld schreef geschiedenis in Parijs	78
Alexandria zet Amerika op het groene pad	80

3. Naar de rechtbank

André en Sofia trekken naar de rechtbank	82
17.000 burgers versus oliebedrijf Shell	84
Hoe je spaarcenten het klimaat kunnen redden	86

4. Aan de slag

Twee zussen pakken plastic aan	88
Dagen zonder vlees	90
Elizabeth Wathuti en de kolibrie	92
Met een zonnebril naar school	94
Een kapsalon op batterijen	96

NAWOORD

98

We mogen best optimistisch zijn	99
---------------------------------	----

DANKWOORD

100

INLEIDING

Het meisje dat de wereld vijf minuten deed zwijgen

Severn Cullis-Suzuki is twaalf wanneer ze het grote podium in Rio de Janeiro op wandelt. Ze weet precies waarom ze daar is en ze heeft nauwkeurig voorbereid wat ze de volwassenen in de zaal wil vertellen. Ze is boos en gefrustreerd. Severn heeft in haar thuisland Canada gezien hoe het milieu erop achteruitgaat en hoe niemand er iets aan doet.

Door wat jullie volwassenen doen, moet ik 's nachts huilen.
Elke dag sterven er dieren en planten uit.
Ik droom van regenwouden vol met leven.
Maar ik vraag me af of mijn kinderen die later nog wel kunnen zien.

Het is juni 1992 en in de Braziliaanse stad vindt een belangrijke bijeenkomst van de Verenigde Naties plaats over het milieu. Het is de eerste keer dat zoveel landen samenkomen om het over de natuur en het klimaat te hebben. Severn Cullis-Suzuki had samen met drie vrienden geld ingezameld om de reis van vijfduizend kilometer naar Rio de Janeiro te maken. Omdat ze in Canada een kinderorganisatie voor het milieu hadden opgericht,

kregen ze een uitnodiging om op het grote podium in Rio vijf minuten te spreken voor politici van over de hele wereld.

Ik ben maar een kind en ik heb alle oplossingen niet.
Maar realiseer je dat jullie die ook niet hebben.
Als je niet weet hoe je het moet herstellen, maak het dan alsjeblieft niet stuk.

Tijdens de speech van Severn is het muisstil in de zaal in Brazilië. Zelfs de beveiligingsagenten luisteren aandachtig mee. Geen enkele politicus weet wat te zeggen wanneer de toespraak is afgelopen. Severn heeft hen diep geraakt. Vanaf dan staat ze bekend als het meisje dat de wereld vijf minuten het zwijgen oplegde.

Als je de toespraak van Severn Cullis-Suzuki nu ziet, moet je misschien aan Greta Thunberg denken. Maar dit was 26 jaar voor Greta haar eerste belangrijke toespraak hield op een klimaatop in Polen. Kinderen en jongeren maken zich dus al heel lang zorgen.

Severn is intussen volwassen en heeft nu zelf kinderen. Ze heeft moeten vaststellen dat de politici niet goed naar haar hebben geluisterd. In 1992 hadden ze nog veel meer tijd om de klimaatopwarming tegen te gaan en de natuur te beschermen. Maar dat hebben ze niet gedaan. Daardoor zitten we nu met een klimaatcrisis en zijn duizenden dier- en plantensoorten inmiddels verdwenen.

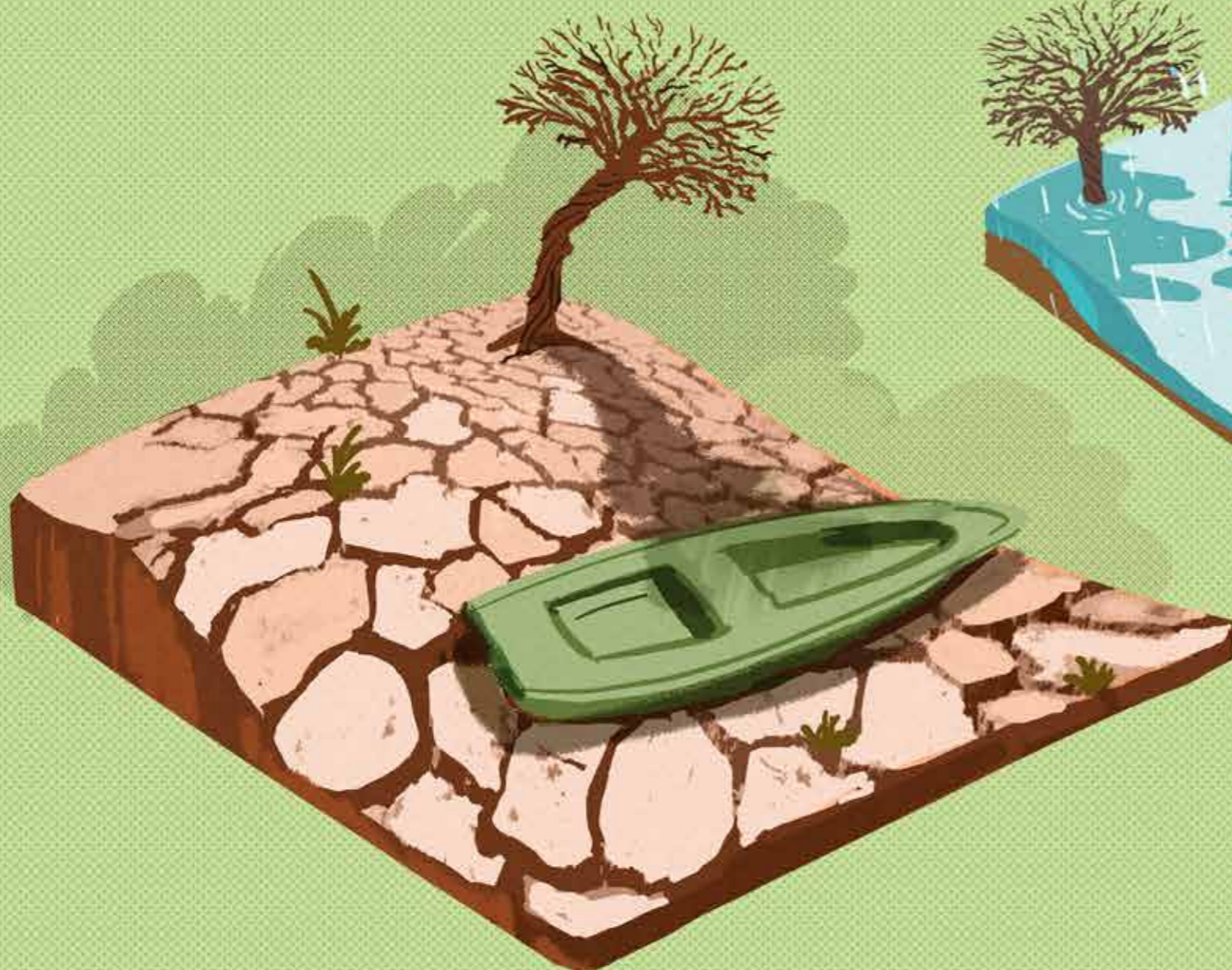
Toch blijft Severn hoopvol. Vooral omdat er een nieuwe generatie jonge activisten is opgestaan. Kinderen en jongeren zien volgens haar mogelijkheden waar volwassenen alleen maar redenen zien waarom iets niet kan. Precies dat hebben we nu volgens haar nodig.

Dankzij het internet klinken de stemmen van jongeren nu veel luider dan toen. De meeste mensen hadden de toespraak van Severn zelfs nog nooit gezien tot die in 2008 op YouTube verscheen. Zo zie je wat het internet kan betekenen. Nu reist informatie in een handomdraai de wereld rond en werken activisten uit alle continenten met elkaar samen.

Dertig jaar na de Earth Summit in Rio en de toespraak van Severn Cullis-Suzuki zijn de problemen alleen maar groter geworden. Gelukkig zijn er ook veel meer oplossingen. En vaker dan je denkt, komen die van kinderen en jongeren.

DEEL I: WAAR WE STAAN

Toen Severn in het jaar 1992 haar toespraak gaf in Rio de Janeiro, leek klimaatverandering nog iets van de toekomst. Wetenschappers wisten wel al dat het niet goed ging met de gezondheid van onze planeet, maar de meeste mensen voelden de gevolgen van de klimaatopwarming nog niet echt.

Vandaag is dat wel anders. Ons klimaat slaat steeds meer op hol. In sommige landen wordt het zo heet dat mensen niet meer buiten kunnen komen. Op andere plekken valt dan weer zo veel regen dat hele dorpen worden weggespoeld.

Je hoeft geen wetenschappelijke rapporten meer te lezen om te zien dat het klimaat in de war is. Vraag maar eens aan je grootouders hoe de winters eruitzagen toen zij nog kinderen waren. Ze zullen je ongetwijfeld vertellen hoe vaak het toen nog écht koud was.

Vroeger dachten we bij klimaatverandering meestal aan een stijgende zeespiegel. Maar intussen weten we dat een warmere planeet heel veel verschillende gevolgen kan hebben. Er zijn vaker extreme weersomstandigheden, zoals droogte, stormweer, stortbuien of hittegolven.

Mensen raken soms hun huis kwijt of moeten vluchten naar plekken waar het wel nog veilig is. Maar ook planten en dieren sterven uit omdat ze zich niet zo snel kunnen aanpassen.

Wetenschappers en journalisten gebruiken daarom meer en meer het woord 'klimaatcrisis' in plaats van klimaatopwarming. De situatie is immers ernstig.

In dit hoofdstuk reizen we van Kenia naar Amerika en van België naar Kiribati in Oceanië, op zoek naar wat de klimaatcrisis betekent voor mensen op verschillende plekken in de wereld.

Wat ze meemaken is best heftig. Maar de verhalen laten ook zien hoe dapper veel jongeren en kinderen wel zijn. Dankzij hen weten we nu wat klimaatverandering in de realiteit betekent. Hun activisme heeft ons een stap dichterbij de oplossingen gebracht.

Over die oplossingen hoor je later trouwens meer. Eerst reizen we naar de Filipijnen.

Marinel Ubaldo raakte haar dorp kwijt

De zestienjarige Marinel Ubaldo maakt zich niet erg ongerust wanneer er stormweer voorspeld wordt. Zo'n tyfoon raast elk jaar wel eens voorbij. Doorgaans komt iedereen er zonder al te veel kleerscheuren af. Soms vliegt er in het dorp een dak van een huis, maar dat hoort nu eenmaal bij het leven in het Filipijnse kustdorp Matarinao.

Wanneer tyfoon Haiyan in november 2013 aan land komt, roept de vader van Marinel, een visser, dat ze zich zoals gewoonlijk naar het evacuatiecentrum moet reppen. Dat ligt wat hoger op en het is steviger dan de meeste huizen in het dorp.

Naarmate de nacht vordert, voelen Marinel en haar familie dat deze storm anders is dan de vorige. Buiten beukt de wind met een snelheid van 300 kilometer per uur op de kust. Zo'n natuurkracht hebben ze nog nooit gezien.

Zelfs het evacuatiecentrum, waar ze anders veilig zijn, is niet bestand tegen de storm. De deuren worden weggeblazen en iedereen moet wegduiken voor stukken glas die de wind door het gebouw slingeren.

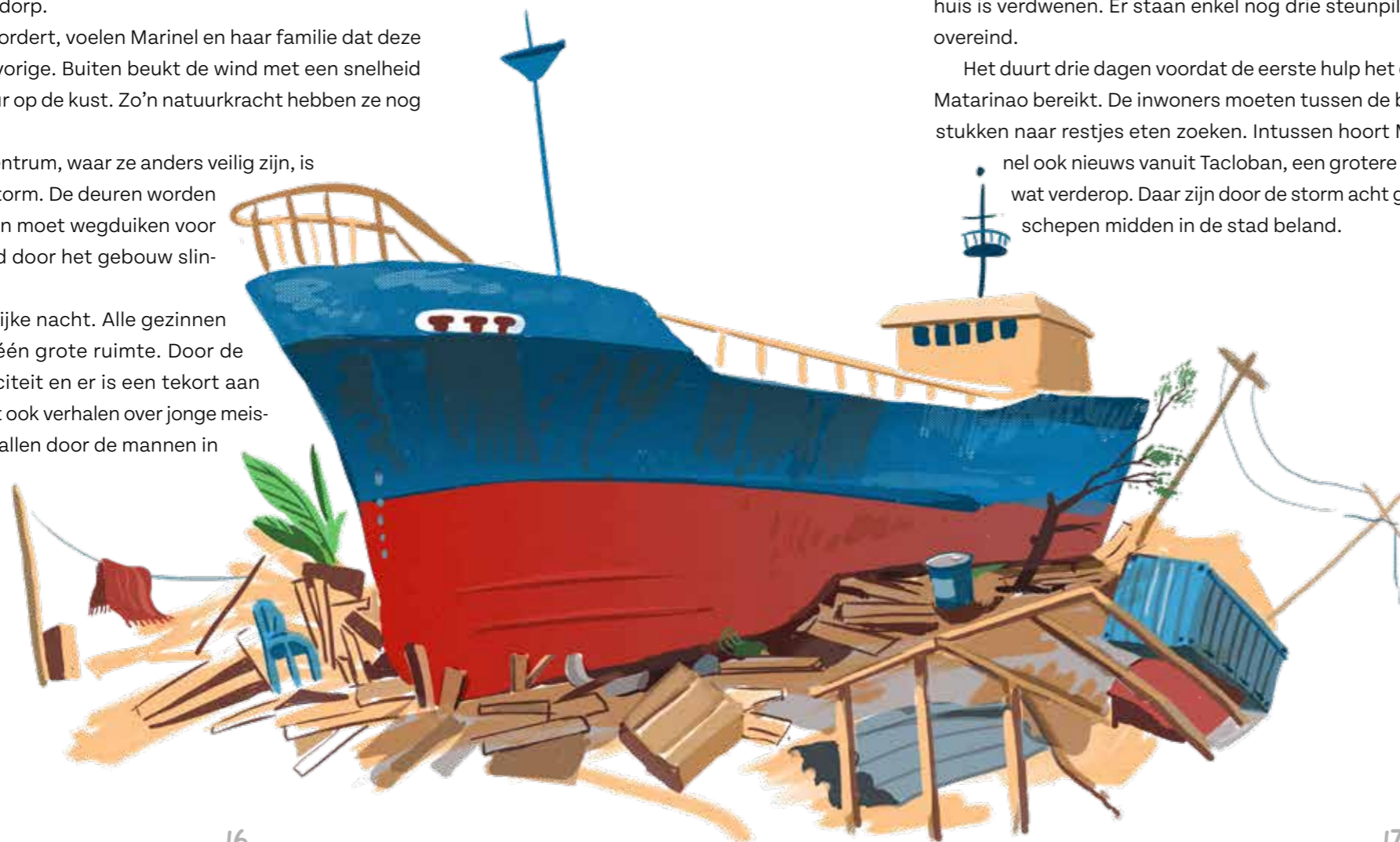
Het wordt een vreselijke nacht. Alle gezinnen zitten opeengepakt in één grote ruimte. Door de storm is er geen elektriciteit en er is een tekort aan drinkwater. Marinel hoort ook verhalen over jonge meisjes die worden lastiggevallen door de mannen in het centrum.

De volgende ochtend waait het nog

altijd hard buiten. Marinel wil toch gaan kijken hoe het huis van haar familie eraan toe is. In haar kamer bewaart ze een doosje met persoonlijke spullen en haar school-diploma's. Ze wil er zeker van zijn dat het doosje er na de storm nog ligt.

Wanneer ze het evacuatiecentrum uit wandelt, ziet Marinel dat van haar dorp bijna niets meer overblijft. Overal ligt puin. Haar school is helemaal vernield. Ook haar huis is verdwenen. Er staan enkel nog drie steunpilaren overeind.

Het duurt drie dagen voordat de eerste hulp het dorp Matarinao bereikt. De inwoners moeten tussen de brokstukken naar restjes eten zoeken. Intussen hoort Marinel ook nieuws vanuit Tacloban, een grotere stad wat verderop. Daar zijn door de storm acht grote schepen midden in de stad beland.

Duizenden mensen kwamen om door tyfoon Haiyan. Toen het dodental van zesduizend was bereikt, stopte de overheid met tellen. Een oom van Marinel en een vriend van haar vader zijn nog altijd vermist. De storm was een kantelmoment in het leven van Marinel en veel van haar dorpsgenoten. Iedereen spreekt van het leven voor en na de tyfoon. Marinel krijgt nog altijd rillingen als ze aan die periode terugdenkt.

Haar dorp Matarinao bleek gelukkig veerkrachtig. De bewoners bouwden nieuwe huizen en scholen, en pikten hun leven als visser of leraar weer op. Maar het grote groene veld vol witte kruisjes herinnert hen nog elke dag aan Haiyan. Elke keer als het gaat stormen, weten ze dat een ramp zoals die in november 2013 zomaar opnieuw kan gebeuren.

Of de tyfoon het rechtstreekse gevolg was van klimaatverandering, weten we niet. Maar Marinel ziet wel dat stormen vaker voorkomen en veel zwaarder zijn dan vroeger, precies zoals wetenschappers hadden voorspeld. Toeval was het dus zeker niet.

Marinel heeft na de storm al haar moed bijeengeraapt. Ze wil de mensen vertellen dat de klimaatcrisis niet iets is wat later zal gebeuren, maar iets wat vandaag al bezig is. Marinel is nu een van de bekendste klimaatactivisten ter wereld. Ze woont in Tacloban. Daar staat nog altijd een schip midden in de stad, als aandenken aan de storm van 2013.

Vluchten uit het Paradijs

Het is half negen 's ochtends op 8 november 2018 in het doorgaans zonnige Paradise, maar vandaag hangen er donkere wolken boven het stadje in Californië in de Verenigde Staten. Het zijn de rookwolken van een enorme bosbrand die diezelfde ochtend in de heuvels rond Paradise is uitgebroken. In de verte kleurt de hemel vele tinten oranje door het vuur.

In de lokale school, de Rosa Elementary School, heerst paniek. Twee leraressen, Mary Ludwig en Abbie Davis, zien hoe het vuur vanuit de heuvels snel dichterbij komt. De kinderen horen het gekraak van de vallende takken en bomen tot in de klas. Op de speelplaats regent het gloeiende stukjes schors.

Veel kinderen zijn niet naar school gekomen of alweer opgehaald. Maar van 22 leerlingen, de meeste rond de tien jaar oud, zitten de ouders zelf vast. De leerkrachten beseffen dat ze zo snel mogelijk het stadje uit moeten vluchten. Het is slechts een kwestie van minuten voor de vlammenzee de school bereikt.

Ze doen een oproep aan al hun buschauffeurs in de buurt. Kevin McKay, die wat verderop woont, hoort de noodkreet en haast zich naar de school.

Wanneer de kinderen en leraressen in de bus zitten, zien ze pas hoe erg hun stadje eraan toe is. Ze rijden langs een McDonald's die helemaal

De bosbrand, die de naam Camp Fire kreeg, woedde nog twee weken voort. 85 mensen kwamen om en 95 procent van het stadje Paradise ging in vlammen op. Het werd de dodelijkste bosbrand in de Verenigde Staten in honderd jaar.

Camp Fire ontstond weliswaar door een defecte elektrische leiding, maar de klimaatverandering had de perfecte omstandigheden gecreëerd voor de vlammenzee. Nooit viel er in Californië zo weinig regen en was het zo warm als in de jaren voor de brand. Een kleine vonk was daardoor genoeg om de bossen helemaal in lichterlaaie te zetten.

De jaren na Camp Fire is de situatie alleen maar erger geworden. In 2020 en 2021 werden opnieuw hitte- en droogterecords gebroken. Toen waren de branden in Californië zo groot dat ze de skyline van New York, vierduizend kilometer verder, in rook hulden.

verwoest is. De kerk die ze even als schuilplaats hadden overwogen, is omringd door vuur.

Maar het gevaar is nog niet geweken. Buiten is het intussen donker geworden. Een van de kinderen vraagt angstig hoe laat het is. Het lijkt wel middernacht.

Chauffeur McKay tuurt voor zich uit. Door de rook is het zicht teruggelopen tot maar enkele meters. Regelmatig vallen brandende bomen op de weg en moet hij alternatieve routes nemen. Gelukkig kent hij de buurt goed.

Het is druk op de weg, want de kinderen zijn niet de enigen die uit Paradise willen ontsnappen. Er wonen bijna 30.000 mensen in het stadje en iedereen wil vluchten. Daardoor beweegt het verkeer maar langzaam.

In de bus klimt de temperatuur tot wel 40 graden. Rook dringt naar binnen. Door het gebrek aan zuurstof worden de leerlingen slaperig. De twee leerkrachten maken stukjes stof vochtig. Die moeten de leerlingen voor hun mond houden om de rook tegen te houden. Mary en Abbie staan ervan versteld hoe dapper de kinderen zijn en hoe rustig ze blijven.

De rit lijkt wel een eeuwigheid te duren. Pas na enkele uren begint de hemel geleidelijk op te klaren. Chauffeur McKay zet koers richting Biggs, een stadje dat zo'n vijftig kilometer van Paradise ligt. Hij heeft via kennissen vernomen dat het daar veilig is.

Zes uur nadat ze uit de school zijn gevlucht, komen de kinderen en hun leraressen eindelijk in Biggs aan. Ze zijn opgelucht dat ze met z'n allen levend uit de vlammenzee zijn ontsnapt, maar blij zijn ze niet: hun geliefde Paradise zien ze nooit meer terug.

Nyombi Morris Oeganda – 24 jaar

Nyombi kwam in actie voor het klimaat nadat hij als kind zijn huis moest achterlaten als gevolg van extreme regen. Hij strijdt nu tegen ontbossing in Oeganda.

Bijna iedereen in Oeganda is op de een of andere manier het slachtoffer van de klimaatcrisis. Veel mensen moeten hun dorpen verlaten door het veranderende klimaat en komen in de hoofdstad Kampala wonen. Daardoor raakt de stad overbevolkt.

Ik voel me vooral verraden en soms ook hulpeloos wanneer ik zie dat de zogezegde leiders zich niet focussen op de klimaatverandering. We hebben hardwerkende wetenschappers die opnieuw en opnieuw aan de alarmbel trekken. Toch gebeurt er veel te weinig.

Kinderen en jongeren hoeven niet te wachten tot ze ouder zijn om in actie te komen. Ze moeten de leiders van vandaag zijn. Iedereen kan klein starten, door bijvoorbeeld bomen te planten of door clubjes te vormen met klasgenoten en samen naar lokale oplossingen te zoeken.

Betrek ook je ouders erbij. Je mag best hun gewoontes in vraag stellen. Vertel hun bijvoorbeeld wat de negatieve impact is van wegwerpplastic. Om het goede voorbeeld te geven, kun je zelf ook plastic oprapen. Vraag je ouders ook om samen fruitbomen te planten als ze daar de plaats voor hebben.

Aniek Moonen Nederland – 24 jaar

Aniek is voorzitter van de Jonge Klimaatbeweging in Nederland, waarmee ze politici en bedrijven aanspoort om beter hun best te doen voor het klimaat.

Toen ik in mijn derde jaar aan de universiteit op uitwisseling kon naar Californië, in de Verenigde Staten, waren daar net enorme bosbranden.

Ik had klasgenoten die niet buiten konden komen omdat ze astma hadden. De lucht boven de stad kleurde regelmatig oranje. We keken altijd naar het nieuws om te weten waar de branden precies woedden. Dat was best angstaanjagend! Tijdens mijn verblijf in de Verenigde Staten kwam de realiteit van de klimaatcrisis hard binnen.

Toen ik weer thuis in Nederland was, wist ik niet goed wat ik met mezelf aan moest. Ik voelde me zo machteloos. Wat kon ik als student nu betekenen in zo'n groot thema? Dat was geen leuke tijd, en ik merkte dat ik zelfs van kleine dingen erg boos kon worden.

Daarom ging ik op zoek naar een plek waar ik die frustraties kwijt kon. Zo ben ik terechtgekomen bij de Jonge Klimaatbeweging. Dat ik me bij hen heb aangesloten, heeft me enorm geholpen. Het geeft me hoop dat we samen dingen bij de politici kunnen aanklaarten en zo echt een verschil kunnen maken.

Dat is ook wat ik andere jongeren aanraad. Ga eens op zoek naar organisaties waarbij je je kunt aansluiten. Op straat gaan protesteren is zeker niet de enige manier om je stem te laten horen. Dat voelde ook voor mij niet als de meest natuurlijke optie. Er is echt voor iedereen wel iets dat bij hem past.

De plek op aarde die het snelst opwarmt

Op het eiland Spitsbergen boven Noorwegen ligt een fjord met de naam Isfjord, of Ijsfjord in het Nederlands. Maar die naam is sinds tien jaar niet meer erg gepast. Door de hogere temperaturen bevriest deze binnenzee namelijk al lang niet meer.

Kim Holmén, directeur van het Noorse Poolinstituut, herinnert zich nog goed hoe hij met een sneeuwscooter de bevroren fjord overstak. Nu heeft hij een boot nodig om de overkant van de baai te bereiken. Ook de drieduizend ijsberen op het eiland krijgen het steeds moeilijker.

Spitsbergen is de snelst opwarmende plek op aarde. In vergelijking met 1971 is het er nu gemiddeld meer dan 4 graden warmer. In de winter is dat zelfs meer dan 10 graden. Wie wil weten hoe klimaatverandering eruitziet, moet dus op dit Noorse eiland zijn.

Holmén kwam bijna veertig jaar geleden als jonge onderzoeker naar